

Znanstvena razprava

GDK: 3:682(045)=163.6

Pridobivanje lesa na družinskih kmetijah v Sloveniji

Timber Harvesting on Slovenian Family Farms

Mirko MEDVED*

Izvleček:

Medved, M.: Pridobivanje lesa na družinskih kmetijah v Sloveniji. *Gozdarski vestnik*, 68/2010, št. 2. V slovenščini z izvlečkom in povzetkom v angleščini, cit. lit. 16. Prevod avtor, lektoriranje angleškega besedila Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Pridobivanje lesa je sestavni del gospodarstva družinskih kmetij. V Sloveniji je skoraj tretjina od 1,2 mil. ha gozdov v lasti družinskih kmetij. Povprečna gozdna posest v lasti družinskih kmetij je trikrat večja kot pri preostali zasebni posesti. Splošni trendi družbenega razvoja se odražajo tudi pri gospodarjenju z gozdovi in pri rabi lesa. Od leta 2000 pridobivanje lesa in strukturo poseka sistematično spremlja Statistični urad Republike Slovenije v okviru raziskovanja kmetijskih gospodarstev: popis 2000 in vzorčna raziskovanja v letih 2003, 2005 in 2007. Leta 1990 in leta 1995 je bilo opravljeno anketiranje lastnikov gozdov na območju celotne Slovenije. V raziskavi so prikazani rezultati omenjenih raziskav glede na količino poseka, intenzivnost gospodarjenja z gozdom, strukturo poseka po drevesnih vrstah, sortimentih in namenu rabe (doma - prodaja). Posek lesa odraža potrebe kmetij po lesu za domačo porabo pa tudi potrebe po zagotavljanju neposrednega dohodka iz gozda s prodajo lesa. Pomemben rezultat so tudi analize rabe lesa po velikostnih kategorijah posesti, ki kažejo na strukturne razlike med kategorijami in tudi potrebe po različnih pristopih pri spodbujanju intenziviranja pridobivanja lesa.

Ključne besede: pridobivanje lesa, družinska kmetija, okrogel les, domača poraba, Slovenija

Abstract:

Medved, M.: Pridobivanje lesa na družinskih kmetijah v Sloveniji. *Gozdarski vestnik*, 68/2010, št. 2. V slovenščini z izvlečkom in povzetkom v angleščini, cit. lit. 16. Prevod avtor, lektoriranje angleškega besedila Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Timber harvesting is an integral part of the family farms' economy. Nearly a third of forests in Slovenia (total forest area 1.2 mil. ha) are owned by family farms. The average forest property owned by a family farm is three times bigger than any other privately owned forest. General development trends in the society also affect forest management and the needs of their respective owners. Forest management and use of wood also reflect this developmental impact. Since 2000, forest management and utilization is systematically monitored by the Statistical Office of the Republic of Slovenia: Census 2000 and sample surveys in 2003, 2005 and 2007. In 1990 and 1995, an inquiry among forest owners was performed throughout Slovenia. These results are shown in detail on the level of comparable criteria and indicators: forest owned by family farms, size categories of forest property, roundwood removals, cutting intensity, structure of roundwood use, home use and wood sales. Timber harvesting reflects the need of farms for domestic wood consumption as well as the need to provide income from the sale of roundwood. An important result are also the analyzes of timber harvesting and wood use with regard to different size categories of forest property showing the structural differences between these categories are an important result, too. Structural differences can indicate the need for different approaches in promoting the intensification of wood production as well as the trends for future harvesting and wood use.

Key words: Timber harvesting, family farm, roundwood structure, domestic use, Slovenia

1 UVOD

1 Introduction

Pridobivanje lesa je sestavni del gospodarstva družinskih kmetij. V Sloveniji, ki ima nekaj več kot 1,2 mil. ha gozdov, je slaba tretjina gozdov v lasti družinskih kmetij. Povprečna gozdna posest v lasti družinskih kmetij je s 5,6 ha trikrat večja kot pri preostalih zasebnih gozdovih. Zaradi splošnih težej deagrarnizacije družbe se zmanjšuje tudi skupno šte-

vilu družinskih kmetij, ki se je od leta 2000 do leta 2007 zmanjšalo od 86 tisoč na 75 tisoč. Po podatkih raziskav Statističnega urada Republike Slovenije (v nad. SURS) je 11 % družinskih kmetij brez gozda (DERNULC, 2002). Vseh zasebnih družinskih posesti je več kot 300 tisoč (MEDVED, 2003).

*M. M., Ph.D., Gozdarski inštitut Slovenije / Slovenian Forestry Intitute, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: mirko.medved@gozdis.si

Slovenija je gozdnata država z več kot 60 % gozda. Povprečna lesna zaloga znaša več kot 300 m³/ha (GFRA, 2010). V zadnjih 60 letih se je stanje gozdov bistveno izboljšalo z vidika lesne zaloge pa tudi strukture drevesnih vrst, ki se preveša v korist listavcev in naravnim zgradbam gozdnih sestojev (Poročilo Zavoda za gozdove ZGS za leto 2007).

V obdobju od 1981 do 1985 so v zasebnih gozdovih posekali povprečno 1,84 mil. m³ lesa (54 %) celotnega poseka (WINKLER/GAŠPERŠIČ, 1987). Od tega je bilo uradno odkupljeno 1,19 mil. m³ lesa (65 %) in namenjeno domači porabi 0,65 mil m³. Intenzivnost poseka je znašala 2,81 m³/ha oz. 63 % tekočega prirastka. Od 626 tisoč ha gozdov je bilo 3 % varovalnih in 1,4 % gozdov s posebnim namenom.

Leta 2007 je bilo po poročilu ZGS v zasebnih gozdovih posekano 2,06 mil. m³ lesa bruto oziroma 63 % celotnega poseka (Poročilo ZGS za leto 2007). Po teh podatkih ni znana skupna količina tržne proizvodnje iz zasebnih gozdov, v katerih je intenzivnost poseka znašala 2,39 m³/ha, kar je manj kot polovica tekočega prirastka (36 %) slovenskih gozdov.

Cilj raziskave je podrobneje predstaviti rezultate statističnih raziskovanj družinskih kmetij z namenom analizirati trende pridobivanja lesa po letu 2000. Nekatere trende bomo dodatno obdelali za daljše obdobje. Zaradi metodoloških razlik opredeljevanja statusa kmetij rezultati niso absolutno primerljivi, so pa kljub vsemu pomemben kazalnik trendov pri pridobivanju lesa v zasebnih gozdovih, ki so v lasti družinskih kmetij.

V prispevku proučujemo gozdove družinskih kmetij z naslednjimi predpostavkami:

- gozdovi so pomembni za permanentno oskrbo z lesom za energetske potrebe;
- gozdovi so sestavni del kmetije in pomembni z vidika stalnih prihodkov in dolgoročnih finančnih rezerv;
- krizne razmere v družbi posredno vplivajo na intenzivnost gospodarjenja z gozdovi;
- neodvisno zbiranje podatkov v okviru statističnih raziskovanj ima pomembno vlogo za primerjave podatkov, ki so zbrani v okviru gozdarstva.

2 RAZVOJ ZASEBNE POSESTI PO II. SVET. VOJNI

2 PRIVATE PROPERTY DEVELOPMENT AFTER THE WORLD WAR II

Z razvojem družbe se spreminjajo tudi družbeno-ekonomski odnosi in socialna struktura prebivalstva. Pred drugo svetovno vojno so bili slovenski gozdovi v pretežno kmečki in veleposestniški lasti. Po koncu vojne se je v petdesetih letih struktura zelo spremenila: veleposestniški gozdovi so bili v celoti nacionalizirani, kmečkim je bila omejena površina praviloma do 45 ha, drugim zasebnim pa do 5 ha. Kljub temu smo imeli v Sloveniji tudi v socializmu, za razliko od nekaterih drugih vzhodnoevropskih držav, kmetijsko zemljo in gozdove v večinski zasebni lasti. Leta 1980 je bilo v zasebni lasti okoli 650.000 ha gozdov, v strukturi lastnikov je bilo 60 % kmetov, ki so imeli v lasti tri četrtine zasebnih gozdov (WINKLER, 1996).

Leta 1991, ko je bil ob osamosvojitvi Slovenije uveden demokratični družbeni sistem, je bila sprejeta zakonodaja o denacionalizaciji, ki ob vračanju ni upoštevala socialnega statusa zasebnih lastnikov. Upošteevane so bile enake pravice vseh potomcev iz dednega prava in dokaz o državljanstvu v času denacionalizacije. Zakon je omogočal vračilo po vojni odvzetega premoženja kmetom in drugim zasebnim lastnikom gozdov, agrarnim skupnostim, veleposestnikom in Cerkvi. Posledice tega zakona se zdaj kažejo tako v povečanju pestrosti zasebnih oblik lastnine gozdov, povečanju površin zasebnih gozdov in velikemu povečanju števila solastniških razmerij zaradi prenosa pravic lastnine v naravi na vse dediče.

Skupna površina gozdov se je povečala za 39 %. Državnih gozdov je uradno sicer skoraj enako, a jih velik del spada med varovalne gozdove. Po končani denacionalizaciji jih bo le še okoli 20 %. Površina kmečkih gozdov se je praktično razpolovila, površina preostalih zasebnih gozdov pa je večja za 18-krat in znaša že več kot 0,58 milj. ha. K temu sta največ prispevala hiter industrijski razvoj pred tremi desetletji in zakon o denacionalizaciji v prejšnjem desetletju.

Na prelomu tisočletja smo (MEDVED, 2003) s pomočjo podatkov gozdnogospodarskih načrtov o posestni strukturi vseh zasebnih gozdov

Preglednica 1: Razvoj površine gozda in lastniške strukture v zadnjih šestih desetletjih
 Table 1: Forest area and ownership structure development in the last six decades

Leto Year	Površina gozda Forest area (000 ha)	Gozd družinskih kmetij / Family farms' forests (%)	Drugi zasebni goz- dovi / Other private forests (%)	Državni gozdovi State forests (%)
1951	900	64	3	33
1985	1.056	37	25	38
2010*	1.253	30	46	24

* GFRA 2010 ocena / estimation

Preglednica 2: Posestna struktura zasebnih družinskih gozdov leta 2000

Table 2: Ownership structure of privately owned family forests in 2000

Velikost gozdne posesti Forest property size	Število posesti Structure of estates (No.)		Površina gozda Structure of forest surface area	
	družinske kmetije Family farms (%)	preostala zasebna posest/ Other private estates (%)	Družinske kmetije Family farms (%)	preostala zasebna posest/ Other private estates (%)
Do / Up to 1 ha	24,2	74,8	2,6	25,7
1 - 5 ha	46,1	21,6	23,4	31,6
5 - 30 ha	27,9	3,4	58,0	29,8
Nad / Over 30 ha	1,8	0,2	16,0	12,9
Skupaj / Total	100,0	100,0	100,0	100,0

in podatkov o strukturi popisa družinskih kmetij (DERNULC, 2002) izračunali posestno strukturo preostale zasebne gozdne posesti (preglednica 2).

Posestna struktura je sicer že nekoliko zastarela, toda jasno kaže, da je preostala zasebna gozdna posest sorazmerno enakomerno površinsko zastopana po velikostnih kategorijah gozdne posesti in desno asimetrično po številu lastnikov. Največ gozdov družinskih kmetij, kar 58 %, je v razredu 5 do 30 ha in le 2,6 % je posesti do 1 ha. Preostala zasebna posest je precej enakomerneje porazdeljena po kategorijah posesti do 30 ha (25,7 do 31,6 %), najmanjši delež površin (12,9 %) pa je v kategoriji nad 30 ha (58 %).

Struktura števila posesti je še bolj asimetrična. Pri družinskih kmetijah jih ima le 1,8 % posest, večjo od 30 ha, pri preostali zasebni posesti pa je takih lastnikov le 0,2 %. Kar tri četrtine preostalih zasebnih posesti je manjša od 1 ha.

3 METODA

3 METHOD

Popis kmetijskih gospodarstev (v nadaljevanju popis kmetijstva) je osnovno statistično raziskovanje za zbiranje podatkov o stanju in razvojnih trendih na področju kmetijstva. Priporoča ga tudi Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) in po njenih priporočilih ga izvajajo mnoge države sveta. V vseh državah EU je zakonsko predpisan in ga izvajajo vsakih deset let. Z njim zberejo temeljne podatke o zemljiški, socio-ekonomski in proizvodni strukturi ter tehnološki opremljenosti kmetijskih gospodarstev (SURS, Metodološka pojasnila, 2004, DERNULC, 2002)). Definicije uporabljenih pojmov so naslednje:

Kmetijsko gospodarstvo je organizacijsko in poslovno zaokrožena celota kmetijskih zemljišč, gozdov, zgradb, opreme in delovne sile, ki se ukvarja s kmetijsko pridelavo in ima enotno vodstvo.

Kmetijska podjetja so podjetja, družbe in zadruge, ki so registrirani v registru podjetij in opravljajo kmetijsko dejavnost.

Družinske kmetije so vsa preostala kmetijska gospodarstva, ki ustrezajo merilu evropsko primerljive kmetije.

Evropsko primerljiva kmetija (EPK) je tisto gospodarstvo, ki ima v uporabi (last ali najem) najmanj 1 ha kmetijskih zemljišč. Merila EPK za manj kot 1 ha kmetijskih zemljišč v uporabi pa izpolnjujejo tudi gospodarstva, ki imajo v uporabi: najmanj 10 a kmetijskih zemljišč in 90 a gozda; ali 50 a njiv in vrtov; ali najmanj 5 a intenzivnih vinogradov; ali najmanj 30 a vseh vinogradov; ali 10 a intenzivnih sadovnjakov; ali 30 a vseh sadovnjakov; ali najmanj 30 a vinogradov in sadovnjakov; ali najmanj 1 glavo velike živine; ali več kot 50 panjev čebel; ali pridelujejo vrtnine za prodajo.

Opredelitev socialno-ekonomske kategorije družinska kmetija se je v Sloveniji redno začela uporabljati s popisom leta 2000. V sedemdesetih in tudi pred tem so bili zasebni lastniki opredeljeni s terminoma kmetje in nekmetje. V osemdesetih je nastala diferenciacija socialno-ekonomskih tipov (KOVAČIČ, 1983), ki uvaja termine čista kmetija, mešana kmetija, dopolnilna kmetija, ostarela kmetija in nekmečka posest. Socio-ekonomski tip kmetije upošteva, iz katerih virov kmečko gospodinjstvo pridobiva dohodek in kakšen je zaposlitveni status članov kmečkega gospodinjstva ter njihova starost. Po osamosvojitvi leta 1991 in pozneje z začetki približevanja evropski kmetijski politiki je bil uveden tudi termin evropsko primerljive kmetije (DERNULC, 2002).

Za potrebe te raziskave smo iz različnih virov podatkov v prejšnjem obdobju smiselno primerjali podatke za kmetije v osemdesetih letih (WINKLER/GAŠPERŠIČ, 1987), čiste in mešane kmetije v devetdesetih (MEDVED, 1991, MEDVED, 2000) in družinske kmetije v zadnjem desetletju.

Po koncu 2. svetovne vojne je bila opravljena inventarizacija gozdov (ponatis UL BFG, 2007). V začetku šestdesetih (LAVRIČ, 1953) je bila opravljena obsežna raziskava o porabi lesa v Sloveniji s posebnim poudarkom na domači rabi lesa. Leta 1985 je bila opravljena popisna analiza zasebnih gozdov, ki omogoča uporabo nekatere uporabne primerjave (WINKLER/, GAŠPERŠIČ, 1987). Leta 1990 in leta 1995 je bilo opravljeno na območju celotne Slovenije vzorčno anketiranje

lastnikov gozdov z velikimi stratificiranimi vzorci po velikostnih kategorijah posesti (MEDVED, 1991, MEDVED/WINKLER, 1995, MEDVED, 2000). Od leta 2000 se gospodarjenje z gozdovi in posek sistematično spremlja v okviru raziskav SURS (Popis kmetijskih gospodarstev leta 2000 in vzorčne raziskave kmetijskih gospodarstev v letih 2003, 2005 in 2007). Rezultati so obravnavani podrobneje zaradi enakih metodologij.

Z izjemo raziskave leta 1985 smo oblikovali oz. sodelovali pri metodološki zasnovi raziskav. Na podlagi naših prizadevanj v Sosvetu za statistiko gozdarstva pri SURS je bilo v okvir raziskav kmetijskih gospodarstev leta 2000 vključeno tudi poglavje o gozdarstvu.

Statistično raziskovanje strukture kmetijskih gospodarstev sodi med temeljna statistična raziskovanja na področju kmetijstva, s katerimi zbiramo podatke o rabi zemljišč, številu živine, delovni sili v kmetijstvu, kmetijski in gozdarski mehanizaciji, dopolnilnih dejavnostih ter o gozdarstvu na kmetijskih gospodarstvih. V raziskovanje so vključena vsa kmetijska gospodarstva, ki jih delimo na kmetijska podjetja in družinske kmetije.

V skladu z zakonodajo EU raziskovanje vsakih 10 let poteka kot popis, v vmesnih, zakonsko predpisanih letih pa lahko kot vzorčno raziskovanje. Tako je bil v Sloveniji leta 2000 popis kmetijskih gospodarstev, v letih 2003, 2005 in 2007 pa so bila vzorčna raziskovanja. Za leto 2010 je predviden naslednji popis kmetijskih gospodarstev. Z zakonodajo EU je poleg metodologije zbiranja predpisan tudi seznam obveznih spremenljivk, da so rezultati raziskovanj primerljivi med vsemi državami članicami EU. Poglavje o gozdarstvu ni obvezni del evropskih zahtev, zato je v Sloveniji dodano in metodološko opredeljeno na podlagi predhodnih raziskav iz leta 1990 (MEDVED, 1991) in leta 1995 (MEDVED, 2000).

V okviru popisa kmetijskih gospodarstev na SURS se v sklopu gozdarstva zbirajo podatki o površini gozda, o najemu delavcev s stroji v gozdarstvu, o poseku lesa (ločeno za iglavce in listavce v neto kubičnih metrih) ter podatki o gozdarski mehanizaciji in opremi. Za vzorčne raziskave v letih 2003, 2005 in 2007 je bil za potrebe te raziskave izračunan tudi 95 % interval zaupanja za oceno populacijskih parametrov.

4 REZULTATI

4 RESULTS

Trendi intenzivnosti pridobivanja so prikazani z različnimi indikatorji: število lastnikov s sečnjo, delež lastnikov s sečnjo, skupna količina poseka, intenzivnost gospodarjenja z gozdom nakazuje količina poseka na lastnika in količina poseka na površino, količina in struktura poseka po skupinah drevesnih vrst (iglavci, listavci), glavnih skupinah sortimentov, namenu rabe in komercialnim oz. domačim potrebam. V preglednicah so navedene tudi intervalne ocene za populacijske parametre pri 95 % zaupanju. Intervalne ocene so navedene v absolutnih enotah odstopanja od cenilke populacije in v relativnih razmerjih.

4.1 Pogostost opravljanja sečnje na družinskih kmetijah

4.1 *Felling frequency on family farms*

Pogostost opravljanja sečnje lahko izrazimo s skupnim številom lastnikov gozdov, ki opravljajo sečnjo, in deležem lastnikov, ki v posameznem letu (intervalno obdobje 12 mesecev pred raziskavo, od 1. junija leto pred raziskavo do 31. maja v letu raziskave) opravljajo sečnjo.

V okviru raziskav SURS je bilo leta 2000 v popis vključenih 76.653 družinskih kmetij, sečnjo pa jih je v obdobju enega leta pred raziskavo opravljalo dobri dve tretjini (67,3 %). V naslednjih raziskavah se je število kmetij s sečnjo absolutno sicer zmanjšalo, relativno pa povečalo. Relativno največ jih je sečnjo opravljalo po podatkih raziskave leta 2005, in sicer 73,3 %. Zanesljivost ocene pri 5 % stopnji tveganja je relativno velika in v tistem letu znaša +/- 674 družinskih kmetij oz. 1,33 %. Tudi v letih 2007 (1,43 %) in leta 2003 (1,62 %)

je bila intervalna ocena nizka in kaže na relativno majhno variabilnost v številu kmetij, ki se odločajo za sečnjo v danem referenčnem obdobju 12 mesecev pred raziskavo.

4.2 Skupna količina poseka

4.2 *Totalfelling*

Skupna količina poseka družinskih kmetij se je od leta 2000 do leta 2007 povečala za količnik 1,21. Sečnja se je relativno počasi večala do leta 2003, potem pa se je v obdobju od leta 2003 do leta 2007 v povprečju večala za 5 % na leto. Hkrati se je zmanjšalo število kmetij za količnik 0,93, največ prav v zadnjih dveh letih. Zaradi obratno sorazmernih trendov v količini poseka in številu družinskih kmetij s sečnjo se je povprečni posek na kmetijo povečal kar za količnik 1,30. Do leta 2005 je bilo povečanje relativno enakomerno, potem pa se je v zadnjih dveh letih povečalo kar za 17 %. Povprečni posek na družinsko kmetijo se je v sedmih letih s 25 m³ povečal na 32,6 m³. Intervalna ocena zanesljivosti ocene poseka je bila v letih 2003 in 2005 relativno nizka (2,84 % in 3,79%) in zato ocena poseka pri 95 % tveganju dokaj zanesljiva in v mejah +/- 50 tisoč m³. Leta 2007 je ocena skupne količine poseka manj zanesljiva (+/- 117 tisoč m³ oz. +/- 7,52 %) zaradi velikega povečanja sečnje iglavcev, kar je razvidno v naslednjem poglavju.

4.3 Struktura poseka po drevesnih vrstah in namenu rabe

4.3 *Felling structure per tree species and purpose of use*

V proučevanem obdobju se je spreminjala tudi struktura poseka glede na skupine drevesnih vrst

Preglednica 3: Število družinskih (DK) kmetij s sečnjo

Table 3: Number of family farms (FF) with tree felling activities

Leto raziskave / Year of research	Število DK / No. of FF	Število DK s sečnjo No. of FF with cutting	Intervalna ocena sp. meja zg. meja / Confidence Interval Lower limit Upper limit		Delež DK s sečnjo / Share of FF with cutting (%)	Intervalna ocena DK s sečnjo / Interval assessm. FF with cutting (%)
2000	76.653	51.571	Popis / Census		67,3	Popis / Census
2003	68.644	46.909	46.150	47.667	68,3	(+/- 1,62 %)
2005	68.913	50.480	49.806	51.154	73,3	(+/- 1,33 %)
2007	67.138	47.713	47.030	48.397	71,1	(+/- 1,43%)

Preglednica 4: Količina poseka lesa v obdobju 2000-2007

Table 4: Quantity of wood felled in the 2000-2007 period

Leto raziskave / Year of re- search	Količina poseka DK /Quantity of felled wood FF (m ³)	Število DK s sečnjo / No. of FF with cutting	Povprečni posek na DK / Average felling per FF (m ³)	Intervalna oce- na /Confidence Interval (+/- m ³)	Intervalna ocena / Confidence Interval (+/- %)
2000	1.286.868	51.571	25,0	Popis / Census	
2003	1.316.431	46.909	28,1	49.838	3,79
2005	1.423.074	50.480	28,2	40.374	2,84
2007	1.557.151	47.713	32,6	117.070	7,52
Relativna razmerja, leto 2000 = 1,00 Relative relations, year 2000 = 1,00					
2000	1,00	1,00	1,00		
2003	1,02	0,91	1,12		
2005	1,11	0,98	1,13		
2007	1,21	0,93	1,30		

(preglednica 5). Skupni posek se je povečal za 21 %, v okviru tega pa je bilo povečanje pri listavcih le 7 %, pri iglavcih pa kar 47 % glede na izhodiščno leto 2000. Skupna količina poseka iglavcev je bila v zadnjem referenčnem obdobju raziskave leta 2007 večja za 213 tisoč m³, pri listavcih pa le za 57 tisoč m³ v primerjavi z letom 2000. V Sloveniji je bilo v letih 2005 do 2007 precejšnje povečanje poseka iglavcev zaradi napada podlubnikov (*Ips sp.*) (Poročilo ZGS, 2008). Sanacija poškodovanih gozdov iglavcev je verjetno tudi glavni razlog za veliko povečanje sečenj na družinskih kmetijah. Velika nesorazmerja v količini poseka po kmetijah se kažejo tudi v visoki intervalni oceni v letu 2007, ki znaša kar +/- 101 tisoč m³. Pri listavcih

je intervalna ocena relativno nizka in podobna v vseh letih raziskav in najmanj 2,7-krat nižja kot pri iglavcih.

Precej nižja kot je variabilnost pri količini poseka, je pri številu družinskih kmetij s sečnjo. Pri listavcih znaša le od 1,46 % do 1,73 %, pri iglavcih pa je nekoliko višja, od 3,27 % do 3,83 % (preglednica 6).

V okviru strukture poseka smo analizirali posek lesa, ki ga družinske kmetije namenijo za energetske potrebe (preglednica 7). Količina poseka se je najbolj povečala, za skoraj 145 tisoč m³, leta 2005.

Leta 2007 se je skupna količina poseka lesa za energetske namene pri listavcih zmanjšala, pri

Preglednica 5: Količina poseka po drevesnih vrstah

Table 5: Quantity of felled wood with regard to different tree species

Leto raziskave Year of research	Količina poseka DK / Quantity of felled wood FF (m ³)	Posek iglavci Felled conifers (m ³)	Posek listavci Felled deciduous trees (m ³)	Intervalna ocena, igl. (%) Confidence Interval Con. (%)	Intervalna ocena, list. (%) Confidence Interval Dec. (%)
2000	1.286.868	452.822	834.046	Popis / Census	
2003	1.316.431	460.075	856.356	8,35	2,94
2005	1.423.074	528.345	894.729	5,70	2,12
2007	1.557.151	665.972	891.179	15,19	3,53
Relativna razmerja, leto 2000 = 1,00 Relative relations, year 2000 = 1,00					
2000	1,00	1,00	1,00		
2003	1,02	1,02	1,03		
2005	1,11	1,17	1,07		
2007	1,21	1,47	1,07		

Preglednica 6: Število družinskih kmetij in posek po drevesnih vrstah

Table 6: Number of family farms and felling with regard to different tree species

Leto raziskave Year of research	Število DK s posekom / No. of FF with cutting (n)	Posek iglavci Felled conifers (n)	Posek listavci Felled deciduous trees (n)	Intervalna ocena, igl. / Interval assessment Con. (%)	Intervalna ocena, list. Interval assessment Dec. (%)
2000	51.571	17.037	47.848	Popis / Census	
2003	46.909	15.290	44.686	3,83	1,73
2005	50.480	16.929	47.484	3,30	1,46
2007	47.713	17.212	44.288	3,27	1,59
Relativna razmerja, leto 2000 = 1,00 Relative relations, year 2000 = 1,00					
2000	1,00	1,00	1,00		
2003	0,91	0,90	0,93		
2005	0,98	0,99	0,99		
2007	0,93	1,01	0,93		

iglavcih pa se je nadaljeval trend povečevanja, saj je bilo leta 2007 posekano 60 % več lesa kot leta 2000. Pri listavcih je bilo v enakem obdobju zabeleženo povečanje za 12 %. Intervalne ocene so pri listavcih bistveno nižje kot pri iglavcih, kar pomeni, da je variabilnost pri sečnji iglavcev za energetske namene večja.

Ne glede na povečanje skupnega poseka lesa za energetske namene za 16 % se je število družinskih kmetij nekoliko zmanjšalo. Za 20 % se je povečalo število družinskih kmetij, ki za energetske namene sekajo tudi iglavce, Zanesljivost populacijskih ocen je tako kot v primeru količin lesa tudi pri številu

kmetij večja pri poseku listavcev kot pri poseku iglavcev (preglednica 8).

V skupni strukturi poseka smo analizirali deleže lesa po namenu rabe. Zaradi velikih količin poseka iglavcev v letu 2007 se je povečala raba okroglega lesa za primarno predelavo na 40,2 %. Raba lesa za energetske namene je bila najvišja v strukturi leta 2005 (61,5 %) (preglednica 9).

Pri analizi strukture prodaje in domače rabe lesa (preglednica 10) smo ugotovili, da so bila razmerja zelo podobna pri prvih treh raziskavah (prodaja 37,5 % +/- 0,7 %), v zadnji pa se je delež prodaje značilno povečal (44 %). Razlog je bil predvsem v

Preglednica 7: Količina poseka za energetske namene po drevesnih vrstah

Table 7: Quantities of wood felled for energy purposes with regard to different tree species

Leto raziskave Year of research	Količina poseka DK Quantities of felled wood FF (m ³)	Posek iglavci Felled conifers (m ³)	Posek listavci Felled deciduous trees (m ³)	Intervalna ocena, igl. / Confidence Interval Con. (%)	Intervalna ocena, list. / Confidence Interval Dec. (%)
2000	731.348	62.574	668.774	Popis Census	
2003	792.521	59.275	733.247	6,02	2,47
2005	877.2409	85.150	792.259	8,00	1,82
2007	850.518	99.871	750.647	6,24	2,18
Relativna razmerja, leto 2000 = 1,00 Relative relations, year 2000 = 1,00					
2000	1,00	1,00	1,00		
2003	1,08	0,95	1,10		
2005	1,20	1,36	1,18		
2007	1,16	1,60	1,12		

Preglednica 8: Število družinskih kmetij in posek za energetske namene po drevesnih vrstah

Table 8: Number of family farms and felling for energy purposes with regard to different tree species

Leto raziskave Year of re-search	Število DK s posekom No. of FF with cutting (n)	Posek iglavci Felled conifers (n)	Posek listavci Felled deciduous trees (n)	Intervalna ocena, igl. / Confidence Interval Con. (%)	Intervalna ocena, list. / Confidence Interval Dec. (%)
2000	48.478	7.362	46.153	Popis / Census	
2003	44.603	7.437	43.327	5,91	1,79
2005	48.434	8.344	46.240	5,23	1,51
2007	45.119	8.864	42.617	5,04	1,66
Relativna razmerja, leto 2000 = 1,00 Relative relations, year 2000 = 1,00					
2000	1,00	1,00	1,00		
2003	0,92	1,01	0,94		
2005	1,00	1,13	1,00		
2007	0,93	1,20	0,92		

Preglednica 9: Struktura poseka glede na glavni namen rabe (%)

Table 9: Structure of felled wood with regard to the main purpose of its use (%)

Leto raziskave Year of research	Skupni posek Total cut	Les za energetske namene Wood for energy	Okrogli les za žaganje Sawnwood	Preostali les Other wood
2000	100,0	56,8	36,5	6,7
2003	100,0	60,2	34,0	5,8
2005	100,0	61,6	33,6	4,8
2007	100,0	54,6	40,2	5,2

Preglednica 10: Struktura poseka za komercialno in domačo rabo

Table 10: Structure of felling for commercial and domestic use

Leto raziskave Year of re-search	Delež v % / Share in %			Indeks rasti (2000 = 1) / Growth index (2000 = 1)	
	Total cut Total cut	Les za prodajo Wood for sale	Les za domačo rabo Wood for domestic use	Les za prodajo Wood for sale	Les za domačo rabo Wood for domestic use
2000	100,0	38,2	61,8	1,00	1,00
2003	100,0	36,9	63,1	0,99	1,05
2005	100,0	37,1	62,9	1,07	1,13
2007	100,0	44,0	56,0	1,39	1,10

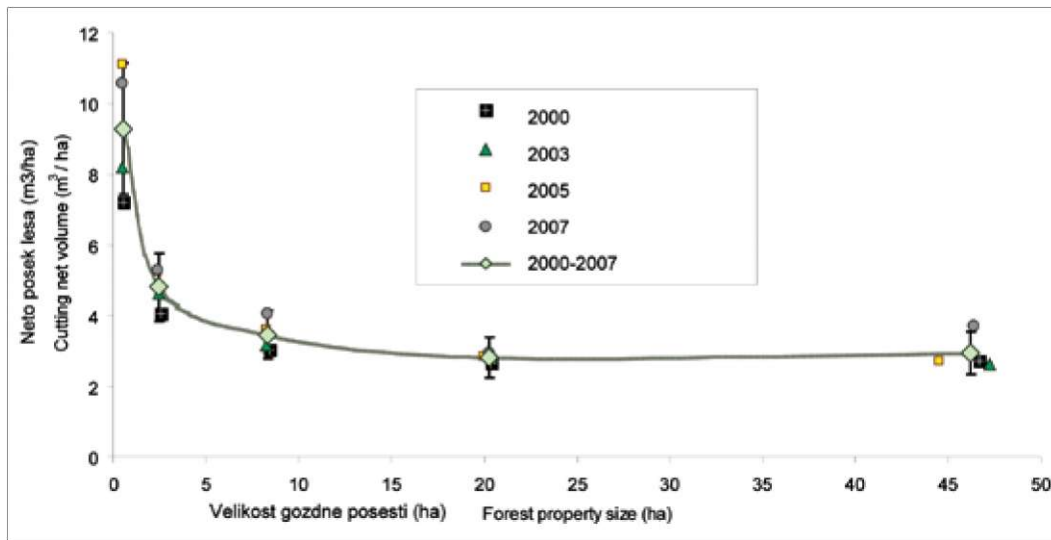
povečanem poseku iglavcev. Posamezne skupine sortimentov v letu 2007 beležijo naslednjo rast glede na leto 2000:

- les za energetske namene - iglavci (količnik 2,69),
- hlodovina iglavci (količnik 1,64),
- les za energetske namene - listavci (količnik 1,58).

4.5 Intenzivnost gospodarjenja z gozdom - Količina poseka na površino gozda

4.5 Forest management intensity - felling quantities per forest surface area

Pri intenzivnosti gospodarjenja z gozdom smo analizirali količine poseka po različnih velikostnih kategorijah posesti, in sicer po enakih razredih kot

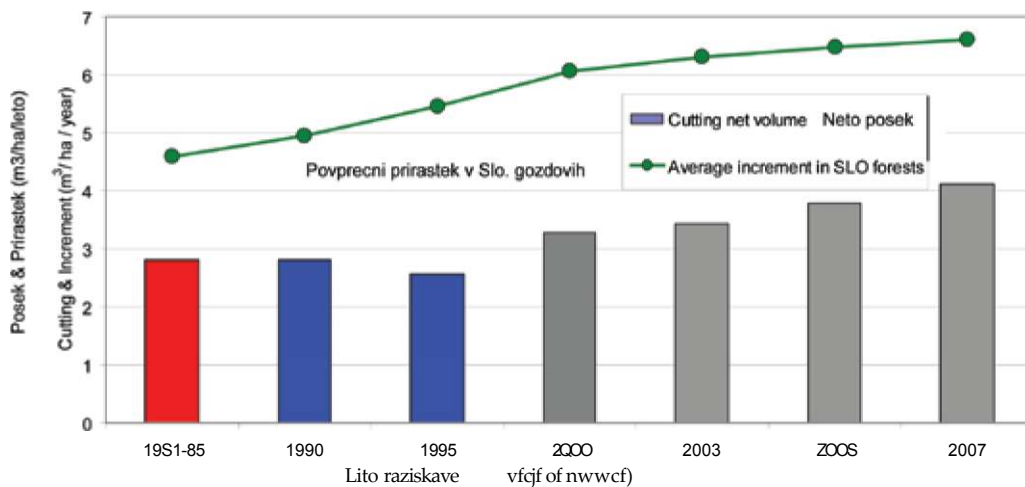

Slika 1: Intenzivnost pridobivanja lesa in velikost posesti (interval je +/- 20 % povprečne vrednosti)
 Figure 1: Intensity of timber harvesting and forest property size (interval is +/- 20 % of the average value)

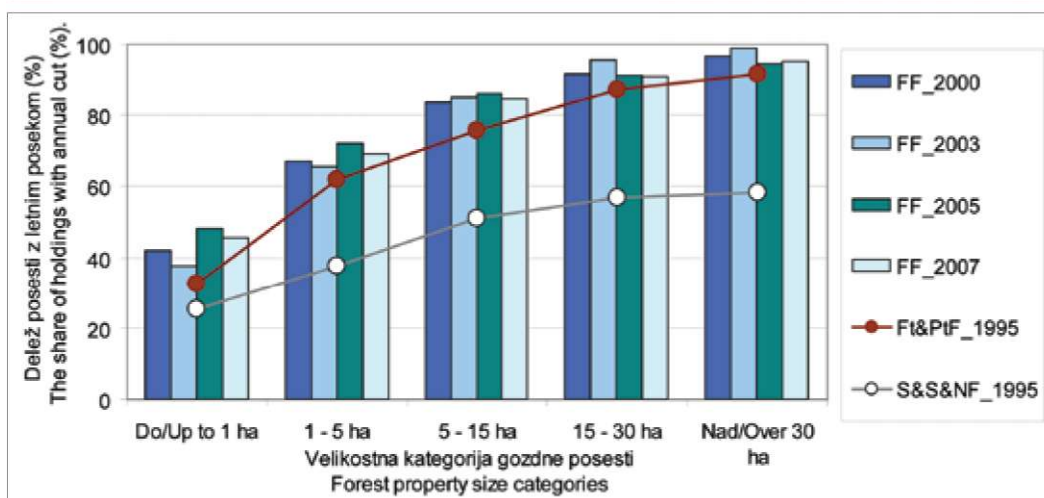
v preglednici 2 z dodatno delitvijo razreda 5 do 30 ha. Na sliki 1 so prikazane količine poseka na enoto površine 1 ha za vse štiri raziskave od leta 2000 do leta 2007 in dodan je trend povprečne vrednosti vseh rezultatov z intervalom +/- 20 %.

Intenzivnost sečnje je največja v najmanjši posesti, kjer verjetno marsikje že presega prirastne zmogljivosti gozdov. Kljub vsemu je treba poudariti, da na manjši posesti večino lesa porabijo za energetske namene, zato uporabijo tudi tanjši les

in veje, kar prispeva k večjemu izkoristku bruto količin lesa. V kategorijah posesti, ki so večje od 5 ha, je povprečni posek dokaj podoben in v povprečju znaša okoli 3 m³/ha. V zadnji raziskavi pa so skoraj vse vrednosti nadpovprečne, zato je tudi skupno povprečje poseka v letu 2007 znašalo dobre 4 m³/ha. Prav povprečne podatke o intenzivnosti poseka na enoto površine smo primerjali s prejšnjimi raziskavami iz let 1981-1985 (WINKLER/GAŠPERŠIČ, 1987), 1990 (MEDVED, 1991) in

Slika 2: Intenzivnost poseka na kmetijah po letu 1980
 Figure 2: Intensity of cutting on farms after 1980

Legenda: (FF-družinska kmetija, Ft-čista kmetija, PtF-mešana kmetija, S&S dopolnilne in ostarele kmetije, NF-nekmečka posest
 Legend: (FF-family farm, Ft-full-time farm, PtF-Part-time farm, S&S supplementary&senior farm, NF-non-farm property)

Slika 3: Pogostost sečenj

Figure 3: Tree felling frequencies

1995 (MEDVED, 2000). Primerjalni prikaz je na sliki 2.

V obdobju od 1980 do 1995 lahko govorimo o stagnaciji intenzivnosti poseka v kmečkih gozdovih, od leta 2000 pa spremljanje družinskih kmetij kaže na stalno povečevanje. Prav tako se v slovenskih gozdovih povečujeta tudi prirastek in posek v družinskih gozdovih in predstavlja od 50 % do 60 % te vrednosti.

4.6 Intenzivnost gospodarjenja z gozdom - delež kmetij s sečnjo

4.6 Forest management intensity - share of farms with cutting

Podatke o pogostosti sečenj smo primerjali tudi z raziskavama iz let 1990 in 1995. Ugotovitve o pogostosti sečenj čistih in mešanih kmetij so povsem primerljivo z družinskimi kmetijami od leta 2000 naprej. Zaradi zanimivosti podatkov zato ni prikazano leto 1990, ampak podatki o povprečni pogostosti sečenj na dopolnilnih, ostarih in nekmečkih posestih. Ugotovimo lahko, da je pogostost poseganj v gozdove skoraj enkrat manjša kot pri družinskih kmetijah (Slika 3). Pri analizi za izključno nekmečka gospodinjstva (ni prikazano na sliki 3) smo ugotovili, da se odločajo za sečnjo približno 2- do 3-krat v 10 letih, pri čemer velikost posesti ne vpliva pomembno.

5 DISKUSIJA

Razvoj v družbi blaginje bližnje preteklosti je zelo vplival na primarne dejavnosti, kot so kmetijstvo, ribištvo in gozdarstvo. Donosnost teh sektorjev nikakor ni mogla in ne zmore dohajati donosov v sektorjih bančništva, zavarovalništva, finančnih storitev in trgovine. To je zelo vplivalo tudi na razvoj kmetijske politike, ki je s subvencijami poskušala ohranjati podcenjeno delo v primarnem sektorju in stagnacijo prodajnih cen proizvodov. Svet živi, diha in se hrani iz realnega sektorja, kjer so kmet, ribič in gozdar v vlogi plena na prvi stopnji »prehranjevalne verige«. S takšno kmetijsko politiko se ustvarja tudi posebna posredna oblika socialnih transferjev, ki nižjim slojem zagotavlja cenejšo hrano.

Kmet, ki pogosto združuje več poklicev, in je tako poljedelec, živinorejec, sadjar in gozdar je v tem tempu hitrega razvoja zaostajal in opuščal proizvodnjo. Rezultat tega je tudi socialno-lastniška struktura zasebnih gozdov v Sloveniji. Okoli leta 1950, tudi v času socializma, so imeli v Sloveniji kmetje v lasti skoraj dve tretjini gozdov, a omejene pravice pri gospodarjenju z gozdom in razpolaganju z lesom. Leta 2009 so imeli v lasti manj kot tretjino gozdov. Prav tako se je v tem času povečala površina gozdov za več kot 0,3 milj. ha, oz. za 15 % celotne površine države. Kmeta, ki

Nadaljevanje s strani 105

Nadaljevanje s strani 92

ustvarja tiste elementarne pogoje preživetja, brez katerih ni mogoče živeti, sta nerealno vrednotenje dela in primarnih proizvodov ter politika subvencij podredila birokratskemu aparatu, v katerem se ukvarja s proučevanjem izpopolnjevanja obrazcev, namesto z razvojem proizvodnih zmogljivosti in izrabo realnih potencialov trajnostnega razvoja. Kmetijska zemlja in gozd sta v ravnovesju z vodo in sončno energijo najpomembnejša nosilca obstoja in razvoja. Finančne storitve virtualnih sektorjev kapitala so, v primerjavi z delom kmeta z realnimi in uporabnimi donosi preživetja, ponovno na kritični presoji vrednosti in vrednot družbe.

Tudi gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji je bilo podvrženo takim trendom in se je glede na uradne podatke zelo deintenziviralo. Stopnja poseka tekočega prirastka se je skoraj razpolovila. Se zato bogastvo slovenskih gozdov krepi? Raziskave kmetijskih gospodarstev in podrobne analize poseka v gozdovih družinskih kmetij kažejo naraščajoč trend pridobivanja lesa. Od leta 2000 se je v letu 2007 posek povečal s 3,27 m³/ha na 4,11 m³/ha. Ti podatki so precej višji od uradnih evidenc. K povečanju poseka so prispevale naraščajoče cene preostalih energentov, posledice kalamitet v gozdovih v letih 2005-2007 in verjetno tudi slabšanje socialnega položaja ruralnega prebivalstva.

Velike razlike med prirastkom in posekom v gozdovih so posledica prejšnjih gozdnogospodarskih načrtnih usmeritev v povečevanje lesne zaloge v gozdovih. Ob tem je treba omeniti tudi ugodne okoliščine na področju energetike, saj je bilo oskrbovanje s fosilnimi gorivi prav v prejšnjih desetletjih najobilnejše in najugodnejše v vsej zgodovini človeštva.

Posek lesa odraža potrebe kmetij po lesu za domačo porabo pa tudi potrebe po zagotavljanju neposrednega dohodka iz gozda s prodajo lesa. Analize rabe lesa po velikostnih kategorijah posesti kažejo na strukturne razlike med njimi in tudi potrebe po različnih pristopih pri spodbujanju intenziviranja pridobivanja lesa. Za kmeta je gozd še vedno tudi dolgoročna finančna rezerva, kar kaže tudi v povprečju precej manjši posek od prirastka.

Izjemno velik delež lesa, ki ga družinske kmetije porabijo za ogrevanje, kaže, da je to zanje

najcenejši vir energije. Poraba lesa za ogrevanje je precej enakomerna in manj odvisna od velikost posesti kot od dejanskih potreb. Zato v manjših posestnih kategorijah do 5 ha pretežni del lesa porabijo za ogrevanje.

Neodvisno zbiranje podatkov v okviru popisa kmetijskih gospodarstev ima pomembno vlogo pri sistematičnem zasledovanju teženj pridobivanja v zasebnih gozdovih družinskih kmetij. Povsem drugače pa predstavljajo preostali zasebni gozdovi veliko neznanko v primerjavi z gozdovi družinskih kmetij. Podatki, zbrani z raziskavami družinskih kmetij, so izjemno pomemben pripomoček SURS pri sestavljanju ekonomskih računov za gozdarstvo na nacionalnem nivoju. V okviru teh raziskav dobijo tudi podatke o zaposlenosti družinskih članov v gozdarstvu, potrebnem najemu delovne sile in strojev za realizacijo dela ter o opremljenosti z mehanizacijo, ki so pomembni za izračune na nacionalnem nivoju.

Kombinirano proučevanje gozdarskih podatkov in raziskav kmetijskih gospodarstev je odličen pripomoček za proučevanje dolgoročnih teženj in pomembno analitično orodje za usmerjanje gospodarjenja z zasebnimi gozdovi in gozdnogospodarsko načrtovanje ter gozdarsko politiko. V okviru sprememb metodologije popisa kmetijskih gospodarstev za leto 2010 smo v okviru območnega sosveta predlagali dopolnitev metodologij, izboljšanje razlag ter nekaj dodatnih vprašanj o varnosti pri delu, ki žal večinoma niso bile upoštewane.

6 DISCUSSION

Farmers, often combining several professions and thus being farmers, stock-breeders, fruit-growers, and foresters, began to lag behind in the fast-paced development and gradually ceased the production. The current social-proprietary structure of forests in Slovenia is also a result of such trends. Around 1950, in the socialist political system, Slovenian farmers indeed owned almost two thirds of the forests, but had limited rights regarding forest management and utilization of wood. In the year 2009, farmers owned much less than one third of the forestland. During this time, forests also increased by more than 0.3 million ha or by 15% of the entire surface area of the country.

Forest management has been subjected to these trends in Slovenia and it has been, according to official data, greatly de-intensified. The degree of the current increment felling has been almost halved. The wealth of Slovenian forests is therefore strengthening on one hand, but, due to certain deficiencies in monitoring felling activity, felling records are often underestimated compared to the factual data.

The research carried out in farm economies as well as detailed analyses of the felling in family farms' forests show a different picture regarding management intensity. Since 2000, the cut has increased from 3.27 m³/ha to 4.11 m³/ha in 2007. These figures are much higher than official data. Rising prices of other energy sources and the calamities raging in our forests in the period 2005-2007 contributed to the increasing of the cut.

The large differences between the growth rate and the cut in our forests are the result of the past forest management plans focused on increasing the growing stock. Here, favorable conditions in the field of energy production also have to be mentioned, since fossil fuels supply was most favorable and plentiful in this very period in the entire human history.

Wood cutting reflects the farms' needs for wood for domestic consumption as well as needs to provide for direct income from forests through the sale of wood. A significant result has been attained by the analyses of wood consumption in view of different size categories of forest property, which indicate structural differences between these categories as well as needs for different approaches in stimulating the intensity of timber harvesting. To a farmer, the forest is still a long-term financial reserve, which is also shown by (on average) lower cut than growth increment.

The exceptionally high share of wood used by farmers for heating purposes shows that this is the cheapest source of energy for them. The use is relatively constant irrespective of the size of forest property. This is why in the lowest property categories of up to 5 ha, the greater part of wood is used for heating.

The independent data gathering within the framework of farm economy census plays an important role in systematic monitoring of timber

harvesting trends in private forests. However, the non-farm forests still remain a mystery in comparison with the forests owned by family farms. The data collected in the research on family farms are an extremely important expedient in the making of accounts for forestry at the national level. The data on the employment of family members in forestry, labor and machinery rental, and mechanization equipment are obtained within the framework of this research as well.

A combined study of forestry data and research of farm economies is an objective instrument for the study of long-term trends as well as a pertinent analytical tool for directing private forest management, forest planning, and forestry policy.

7 ZAHVALA

Raziskava je nastala v okviru CRP projekta NOVE POTI ZA RAZVOJ TRAJNOSTNEGA PRIDOBIVANJA IN RABE LESA V SLOVENIJE, ki ga financirata MVZT in MKGP ter naloge 5 v okviru Javne gozdarske Službe na Gozdarskem inštitutu Slovenije, za kar se financerjem najlepše zahvaljujemo.

Posebna zahvala velja tudi Statističnemu uradu Republike Slovenije, gospe Simoni Dernalc za dolgoletno odlično sodelovanje in gospe Katji Rutar za posebne obdelave vzorčnih podatkov.

Zahvaljujem se tudi recenzentoma za vrsto koristnih pripomb in nasvetov.

7 LITERATURA

7 REFERENCES

- DERNULC, S., 2002. Popis kmetijskih gospodarstev, Slovenija, 2000.- Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije, 256 s.
- KOVAČIČ, M., 1983. Tipi kmetij v Sloveniji in njihove značilnosti. Raziskave in študije, Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije, 63, 73 s.
- KOVAČIČ, M., 1994. Velikostna struktura slovenskih kmetij. V: Kako izboljšati posestno strukturo v Sloveniji, IX. posvet kmetijsko svetovalne službe, Ble d, Republiška uprava za pospeševanje kmetijstva, s. 17-27.
- LAVRIČ, J. 1953. Izkoriščanje gozdov in anketa o potrošnji lesa v LR Sloveniji 1951. Zavod za statistiko in evidenco LR Slovenije, 91 s.
- MEDVED, M., 1991. Vključevanje lastnikov gozdov v gozdno proizvodnjo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani,

Medved, M.: Pridobivanje lesa na družinskih kmetijah v Sloveniji

- VDO Biotehniška fakulteta, VTOZD Gozdarstvo, 179 s.
- MEDVED, M. 2000. Gozdnogospodarske posledice posestne sestave slovenskih zasebnih gozdov. - Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 227 s.
- MEDVED, M. 2003. Posestne razmere in pridobivanje lesa v gozdovih. Gozdarski vestnik, 61, 9, s. 347-359.
- MEDVED, M., MATIJAŠIČ, D. 2008. Spremljanje poseka pri gospodarjenju z gozdovi. Gozdarski vestnik, 66, 1, s. 49-64.
- SURS, 2004 Metodološka pojasnila za Raziskovanje strukture kmetijskih gospodarstev. SURS, 2004, <http://www.stat.si/>, 27. 1. 2005.
- UDOVIČ, A., KOVAČIČ, M., KRAMARIČ, F., 2009, Socio-ekonomski tipi kmetij po podatkih Popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000.
- WINKLER, I./GAŠPERŠIČ, F., 1987. Zasebni gozdovi v Sloveniji - stanje in novejša gibanja. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, 116 s.
- WINKLER, I. 1996. Gospodarjenje z zasebnimi gozdovi. Biotehniška fakulteta Oddelek za gozdarstvo, Ljubljana, 129 s.
- GFRA, 2010 - Global Forest Resources Assessment 2010, Slovenia Country Report, Working version, april 2009.
- Inventarizacija gozdov 1946 in 1947, UL BFG, Ponatis, Ljubljana 2007, 86 s.
- Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2007, Zavod za gozdove Slovenije, Ljubljana, april 2008, 120 s.
- Struktura kmetijskih gospodarstev, http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=253, (april 2009)